Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences

ISSN: 1306-7877 e-ISSN: 2147-5644

Aralık / December 2019, 27 : 676-699

**İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde Din Sosyolojisi Dersi ve Kazanımları: Ağrı
Örneği**

**Sociology of Religion Lesson and its Outcomes in The Faculty of Theology and The Faculty
of Islamic Sciences: The Example of Ağrı**

Mustafa SAFA

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Din Sosyolojisi Öğretim Üyesi

Ağrı İbrahim Çeçen University, Faculty of Islamic Sciences, Sociology of Religion

Ağrı, Turkey

msafa@agri.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-6202-2315>

Makale Bilgisi / Article Information

<http://dx.doi.org/10.29228/tbd.2007.40188>

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 16 Kasım / November 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 30 Aralık / December 2019

Yayın Tarihi / Published: 31 Aralık / December 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December 2019

Cilt / Volume: 27

Sayfa / Pages: 676-699

Copyright © Published by Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences.

All rights reserved. www.toplumbilimleri.com

İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde Din Sosyolojisi Dersi ve Kazanımları: Ağrı Örneği

Öz: Din-toplum ilişkilerini ve dinin toplum, toplumun din üzerindeki etkilerini araştıran bir disiplin olan Din Sosyolojisi, İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Ancak temel İslam bilimleriyle yan yana okutulan “Din Sosyolojisi” dersinin ismi, kredisi ve içeriği hem öğrenciler hem de akademisyenler arasında sürekli tartışma konusu olmuştur. Bu makalede Din Sosyolojisi dersiyle ilgili öğrencilerin önceki ön kabullerini ve dersi okuduktan sonraki kazanımlarını Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi öğrencileri üzerinden tespit etmeye çalıştık. Özellikle öğrencilerin bu dersten kazanımlarını tespit edebilmek için, fakülte 2, 3 ve 4. sınıf öğrencisi 257 öğrenciye açık uçlu soruların da bulunduğu geri bildirim anketi uyguladık. Alınan verilerin analizi neticesinde öğrencilerin içinde bulundukları toplumu ve dini hayatı çözümleyebilecek bir bakış açısı ve sosyolojik düşünce becerisi kazanmalarında bu dersin faydalı olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca bu çalışmanın, İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrencilere daha verimli ve başarılı bir Din Sosyolojisi dersi verebilmek için gerekli değişiklik ve öngörülere katkı sağlaması da beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ağrı, İslami İlimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi, Dini Hayat.

Sociology of Religion Lesson and its Outcomes in The Faculty of Theology and The Faculty of Islamic Sciences: The Example of Ağrı

Abstract: Sociology of Religion is a discipline that investigates the relationship between religion and society and the effects of religion on society and vice versa, it is taught as a compulsory course in Theology and Islamic Sciences Faculties. However, ‘Sociology of Religion’ which is taught side by side with the basic Islamic sciences, has been the subject of constant debate among both students and academician. In this article, we tried to determine the pre-assumptions of the students about the sociology of religion course and their gains after taking the course through the students of the Faculty of Islamic Sciences of Ağrı İbrahim Çeçen University. We applied a feedback questionnaire including open-ended questions to 257 students from 2nd, 3rd and 4th years, in order to determine the students' gains from this course. As a result of the analysis of the data obtained, it was found out that this course is useful for students to gain a perspective and sociological thinking skills that can analyze their society and religious life. In addition, this study is expected to contribute to the necessary changes and predictions in order to teach the sociology of religion more efficiently and successfully to the students in the faculties of theology and Islamic sciences.

Keywords: Ağrı, Faculty of Islamic Sciences, Faculty of Theology, Sociology of Religion, Religious Life.

GİRİŞ

Sosyoloji bilimi pozitivist batı düşüncenin üretimi bir disiplin olduğu için Müslüman bilim insanları bu bilime karşı soğuk ve uzak durdukları gibi, daha sonra özel bir sosyoloji olarak ortaya çıkan Din Sosyolojisi bilimine karşı da mesafeli durmuşlardır. Bugün de yükseköğretim düzeyinde din eğitim ve öğretimi yapan İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde halen Din Sosyolojisi dersleri ehem mühim skalasında tartışma konusu olmaya devam etmektedir. İlahiyat ve İslami ilimler fakültelerine düz liseden gelen bazı öğrenciler sosyoloji dersi almış olsalar da Din Sosyolojisi dersi hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiller. İmam-Hatip Liselerinde seçmeli dersler içinde yer alan felsefe ve sosyoloji dersleri için genellikle uzman öğretmen temin edilemediği için bu derslerin okutulamadığı bilinmektedir. Dolayısıyla öğrenci felsefe ve sosyoloji dersleri hakkında bir bilgi ve altyapıya sahip olmadan İlahiyat ve İslami İlimler fakültelerine gelmektedir. Hatta yüksek öğrenimde felsefe grubu derslerin İslami ilimlere hiç faydasının olmadığı, hatta inanç ve akideye zarar verici bilimler olduğu gibi düşüncelerin öğrencinin zihin dünyasında yaygın olduğu görülmektedir.

Halbuki İslam bilim geleneğinde İslam'ın bütün insanlığı hakikate davet eden son hak din olduğu gerçeği üzerinden İslam'ın evrensel özelliği sürekli vurgulanmıştır. Ancak ilk beş asırlık süreçte ortaya konulan ilmi miras daha sonraki yüzyıllarda aynı şekilde üretilip geliştirilememiş önceki mirasın tekrarı ile yetinmek zorunda kalan İslam düşünce ve ilim geleneği, 19. yüzyılda Batı'daki büyük dönüşüm ve gelişim sürecinde içine kapanmayı, hatta Batı'daki pozitivist bilimlere karşı durmayı tercih etmiştir. Halbuki Batı'da ortaya çıkan ve uygulamalı bir bilim olan Din Sosyolojisi disiplinini kiliseler çalışmalarında özellikle kullanmışlardır. Çünkü Din Sosyolojisi ile dini organizasyonlar arasında uyumlu bir birliktelik vardır. Yine İsveç, Norveç ve Finlandiya milli kiliseleri, kilise problemleriyle ilgili çalışmalar yürüten araştırma merkezleri kurmuşlardır (Furseth ve Repstad, 2011: 357). Amerika'daki birçok Hristiyan grup da Hristiyanlık değerlerine dayalı bir toplum yapısı oluşturmak gayesiyle sosyolojik araştırmaları yoğun bir biçimde kullanmaktadır. Fransız sosyolog Gabriel Le Bras Katolik Kilisesi'ni canlandırmak gayesiyle 1930'larda yürüttüğü popüler dindarlık araştırmalarıyla deneysel araştırmacıların ilklerinden olmuştur. Diğer ülkelerde de benzer dini sosyolojiler inşa edilmiştir. Yine özellikle Almanya'da din adamlarının rollerine ve dünya ile ilişki potansiyellerine odaklanan pastoral sosyoloji geliştirilmiştir (Furseth ve Repstad, 2011: 357).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllarda 3 Mart 1924 tarihinde yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu uyarınca lağvedilen medreselerin yerine kurulan modern din bilimleri ağırlıklı İstanbul Darülfünun İlahiyat Fakültesi, bir "sosyoloji fakültesi" olmakla itham edilmiştir. Sosyoloji fakültesi olmakla itham edilen modern din bilimleri ağırlıklı

Darülfünun, 31 Mayıs 1933 tarihli üniversite reformu yasası ile kapatılarak, 16 yıllık süreçte yüksek dini eğitim ve öğretim yapılamamıştır. Modern Türkiye’de ikinci defa 21 Kasım 1949 tarihinde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi açılmıştır. 1959 yılında İstanbul’da Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı Yüksek İslam Enstitüsü açılmış, 1965 yılından sonra buna yenileri eklenmiştir (Öztürk, 2015: 32-33). Ayrıca 1971 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi bünyesinde İslami İlimler Fakültesi açılmış ve bu kurumlar 1982 yılına kadar yüksek dini eğitime devam etmişlerdir. Yükseköğretim Kurulu/YÖK’ün kurulmasıyla 1982 yılından itibaren Erzurum İslami İlimler Fakültesi ve Yüksek İslam Enstitüleri İlahiyat Fakültesi’ne dönüştürülmüştür (Okumuş, 2007: 60). Üniversitelerin üst kurulu olan Yükseköğretim Kurulu/YÖK, Avrupa’da ortak bir üniversite alanı oluşturma gayesiyle oluşturulmuş olan Bologna sürecine¹ 2001 yılında katılarak, Avrupa yükseköğretim sistemiyle ortak hareket etme sürecine girmiştir.

2007 yılından itibaren Türkiye genelinde bütün şehirlerde Üniversiteler kurulmuş ve yeni kurulan bu üniversitelerin hemen hemen tamamında İlahiyat ya da İslami İlimler Fakültesi adı altında yüksek dini eğitim kurumları açılmıştır. Bugün İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinin sayısı 100’den fazladır. Yeni dönemde teoloji fakültelerinin bu isim çeşitliliğiyle bu kadar çoğalması yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle daha önceden var olan müfredatın içeriğiyle ilgili tartışmalar yeni bir boyut kazanmıştır. İlahiyat ve İslami İlimler Fakültesi arasında ne fark vardır? İslami İlimler Fakülteleri, İlahiyat Fakültelerine alternatif olarak mı açılmıştır? İslami İlimler Fakültelerinde Felsefe grubu dersler olmalı mıdır? tarzındaki sorular hem akademik çevreyi hem de kamuoyunu önemli ölçüde meşgul etmektedir. Halen aralarında isim farklılığı dışında hiçbir fark olmayan, aynı müfredatla eğitim-öğretim yapan bu fakülteler zaman zaman birbirine alternatif gibi görülebilmekte; İslami İlimler Fakültelerinde felsefe ve din bilimlerinden arındırılmış, temel İslam bilimleri eksenli bir eğitim yapılması gerektiği görüşünü dillendirenler olabilmektedir. Ya da İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde müfredatın temel İslam bilimlerine dayalı dersler ekseninde oluşturulup, felsefe ve din bilimleri derslerinin asgari iki krediyi geçmeyecek şekilde müfredatta yer alması gerektiği tartışmaları öne çıkmaktadır (Bkz. Toktaş vd., 2016: 149-151).

Yüksek dini eğitimde temel İslam bilimleri ve felsefe grubu dersleri ilişkisi ve oranları tartışılırken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri

1 Bologna Süreci’nin temelleri 1998 yılında Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere eğitim bakanlarının Sorbonne’da gerçekleştirdikleri toplantı sonunda yayımlanan “Sorbonne Bildirisi” ile atılmıştır. Avrupa’da ortak bir yükseköğretim alanı yaratma fikri ilk kez bu bildiri ile ortaya çıkmıştır. Ancak, Bologna Süreci resmi olarak 1999 yılında Bologna Bildirisi’nin 29 Avrupa ülkesinin yükseköğretimden sorumlu bakanları tarafından imzalanması ve yayımlanması ile başlamıştır. Bologna Bildirisi’nin yayımlanmasından iki yıl sonra, Türkiye, Hırvatistan ve Kıbrıs Rum Kesimi de bu sürece katılmıştır (uluslararası.yok.gov.tr, 2019).

de bölgenin geleneksel dini eğitim otoriteleri tarafından meşruiyet sorunuyla karşı karşıya bırakılabildiği bir zeminde, İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin felsefe grubu derslere karşı çekinceli hatta mesafeli durdukları görülmektedir. Aynı önyargı ve kabul lise eğitiminde felsefe dersleri almamış öğrencilerde de görülmektedir. Bölge medreselerinde temel İslam bilimlerinin temelinde olmazsa olmaz bir bilim kabul edilen mantık ve bu bilimin kitabı İsağocî'nin şerh ve haşiyeleri okutulmasına rağmen, medrese hocalarında felsefe grubu derslere karşı büyük bir önyargı ve karşıt duruş görülmektedir. Hatta bu bilimlerin temel İslam bilimlerine zarar verdiği düşüncesi yayılmaktadır. Bu çerçevede öğrencilerin Din Sosyolojisi dersine karşı tutumlarını ölçmek, hem de öğrenci ile ders arasındaki ilişkinin öğrenci açısından gözden geçirilmesini sağlamak amacıyla Din Sosyolojisi dersi ve temel İslam bilimleri içindeki fonksiyonunu konu edinen bu araştırmanın yapılma zarureti hasıl olmuştur.

Araştırmanın evrenini oluşturan Ağrı İslami İlimler Fakültesi, 2007 yılında kurulan Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi bünyesinde 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılında açılarak eğitime başlamıştır. Fakültenin ismi bölgenin geleneksel dini ilimlere olan yaklaşım ve hassasiyeti göz önüne alınarak, "İslami İlimler Fakültesi" olarak belirlenmiş ve bu şekliyle resmileşmiştir. Üniversite genelinde olduğu gibi İslami İlimler Fakültesine de Ağrı ve civarı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi öğrencilerinin yoğun ilgisi görülmektedir. Ağrı'da açılan İslami İlimler Fakültesi, özellikle yaygın öğretim diyebileceğimiz medrese eğitimi alan öğrencilerin ve din görevlilerinin de lisans tamamlamak için tercih ettikleri, ilgi gösterdikleri bir fakülte haline gelmiştir.

1. AMAÇ VE ÖNEM

Bu çalışmada öğrencilerin İslami İlimler Fakültesine gelmeden önceki algılarını ve bu dersi aldıktan sonraki tutumlarını ölçmek; "İslami İlimler eğitimi sadece temel İslam bilimleri üzerine mi yoğunlaşmalı, yoksa genel din bilimleri arasında yer alan Din Sosyolojisi dersi ile desteklenmeli midir?" sorusu etrafında öğrencilerin algılarının ve bu dersle ilgili kazanımlarının neler olduğu inceleme konusu yapılmıştır. Vahyin evrenselliği ve günümüz dünyasının küreselliği dikkate alınırsa, din-evren, din-toplum ilişkilerinin dikotomik olarak bilinmesi açısından öğrencinin dini hangi ölçekte anlaması ve algılaması gerektiğine Din Sosyolojisi dersinin katkısı göz ardı edilemeyeceği için araştırmada bu katkıların tespit edilebilmesi önemlidir.

İnanç ve teoriye dayalı olarak öğretilen, üretilerek toplumda faydalı hale getirilmesi ve yayılması hedeflenen temel İslam bilimlerinin uygulanacağı toplumu ve toplumsal yapıyı küresel ölçekte, dini ve seküler boyutlarıyla bilmek ve bu ilişkileri tahlil edebilecek bir mantık yapısına ulaşabilmek için Din Sosyolojisi bilimine olan ihtiyaç aşîkardır. Öğrencide farkındalık meydana getirme, sosyolojik düşünce ve bakış açısı kazandırma gayesinde olan bu dersin etkilerini ölçerek, öğrencinin durumunu tespit etmek gerekmektedir. Dersin

öğrenciye sağlaması gereken katkının daha etkin olabilmesi için öğrencinin önyargı, şüphe, dışlama, etkisiz hale getirme gibi derse karşı olumsuz düşünce ve davranışlarının tespit edilerek bunların izalesi ya da olumluya çevrilmesi için bu araştırma ile önemli tespitler elde edileceği umulmaktadır. Araştırmada eğitimin içinden İlahiyat ve İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin Din Sosyolojisi dersiyle ilgili önyargı ve düşüncelerinin öğrenilerek bir durum tespitinin yapılabileceği, bu dersle ilgili kazanımların öğrenilebileceği varsayımıyla hareket edilmiştir.

2. DİN SOSYOLOJİSİ BİLİMİ

Sosyal Bilimler Batı'da 17 ve 18. yüzyılda Voltaire, Montesquieu, Goethe, Ferguson gibi düşünürlerle gelişmeye başlamıştır (Sanay, 2014: 7). Özellikle sosyal bilimlerin gelişiminin ivme kazandığı 19. yüzyılın ilk yarısını kapsayan bir dönemde pozitivist karakteriyle sosyoloji bilimi müstakil bir bilim olarak ortaya çıkmıştır. Din sosyolojisi ise, önce felsefenin, arkasından diğer sosyal bilimler, insan bilimleri ve din bilimlerinin, özellikle de sosyolojinin içinde bir varlık alanı elde etmiş; 19. yüzyılın sonunda kendine has araştırma alanı, konuları, yöntem ve teknikleri olan bağımsız, müstakil bir alt disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Din Sosyolojisi, değişik anlayış ve yönelimlere sahip Batı kültürü içinde gelişmiştir. Kurumsallaşma ve sistemleşmesini yine Batı'da ortaya atılan teori, araştırma yöntem ve teknikleriyle Batı ülkelerinin sorunlarına göre tamamlamıştır. Bu bakımdan Din Sosyolojisi, Batılıların kültürel ve dini ortamında üretilen, onların dinleri, kültürleri, değerleri ve sorunlarıyla sıkı sıkıya ilişkili yöntem, teknik ve araştırma alanlarına bağlı bir bilim görüntüsüne sahiptir (Günay, 2009: 8).

İslam dünyasında ise, İslam'ın ilk birkaç yüzyılında Müslümanlar ortaya koydukları bilimlerle, hızla gelişen ve değişen sosyal şartlarda karşılaşılan problemlere çok canlı dinamik çözümler üretmeyi başarmışlardır. Öyle ki üretilen bilim sayesinde, içtihadı ihtiyaç kalmadığı görüş ve düşüncesiyle içtihat kapısının kapandığını söylemişlerdir. Fakat bu düşünce ve bakış açısı, İslam toplumunun içine kapanmasına, taklitçiliğe, gelenekselleşmeye, durağanlığa ve çöküntüye götüren statik bir zihniyetin egemen olmasına yol açmıştır (Günay, 2009: 11).

İslam dünyasında 15. yüzyılda İbn Haldun'un çalışmaları herhangi bir karşılık bulmadığı gibi, Osmanlı medreselerinde de Din Sosyolojisi diyebileceğimiz bir çalışmadan da bahsedilmiyor. Belki modern sosyolojiye hazırlık denilebilecek öncü çalışmalar mahiyetinde, Osmanlı'nın duraklama ve çöküş sürecine girdiği 17. yüzyıldan itibaren imparatorluğun sorunlarına eğilen bazı Türk mütefekkirlerinde İbn Haldun'un "Mukaddime" sine bir yönelim gözlemlenebilir. Çok zayıf olan bu yönelim, 19. yüzyılın sonuna kadar devam etmiş, ancak bir Din Sosyolojisi bilimi ortaya koyma istidadı gösterememiştir. Bu açıdan Din Sosyolojisi Osmanlı medreselerinde hiçbir zaman bir varlık alanı edinememiştir (Günay, 2009: 13-28).

3. İLAHİYAT VE İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTELERİNDE DİN SOSYOLOJİSİ ÖĞRETİMİ

19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarında Batı sosyolojisinin Türkiye'ye girmeye başladığını, ilk defa Ziya Gökalp'in 1916-1917 eğitim yılında Darülfünun Edebiyat şubesinde ilerlemiş öğrencilere Din Sosyolojisi dersi verdiğini biliyoruz. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra 1924 yılında İstanbul'da Darülfünuna bağlı olarak kurulan İlahiyat Fakültesinin programına haftada iki saat "Dini İçtimaiyat" dersi konulmuş ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu "Dini İçtimaiyat Müderrisi" olarak görevlendirilmiştir. O dönemde Din Sosyolojisi dersi birçok tartışmalara neden olmuş ve bu tartışmalar 1949 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin müfredatına Din Sosyolojisi dersi konulurken de gündeme gelmiştir. Darülfünun İlahiyat Fakültesinin "bir nevi sosyoloji fakültesi" yapıldığından yakınan Baltacıoğlu, Ankara'da açılacak ilahiyat fakültesinde "İslami bilgilerin esas, sosyolojik bilgilerin yardımcı olacağı" görüşünü beyan etmiştir. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Din Sosyolojisi derslerini felsefeci Mehmet Karasan okutmuş, daha sonra Alman sosyolog Hans Frayer 1959-1960 Eğitim-Öğretim yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Din Sosyolojisi dersi vermiştir. H. Frayer'in fakültede verdiği ders notları Türkçeye çevrilerek "Din Sosyolojisi" adı altında 1964 yılında ilk Din Sosyolojisi kitabı olarak yayınlanmıştır. H. Frayer'in öğrencisi olan Mehmet Taplamacıoğlu, Ankara İlahiyat başta olmak üzere Türkiye'deki ilahiyat fakültelerinde Din Sosyolojisi biliminin kurumsallaşmasına önemli katkılar sağlamıştır (Günay, 2009: 28-29).

1980'li yıllarda, başta Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi olmak üzere diğer yeni ilahiyatlarda Din Sosyolojisi kürsüleri, daha sonra Din Sosyolojisi Anabilim ve Bilim dalları kurumsallaşmıştır (Günay, 2009: 31). İçinde bulunduğumuz 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılı itibarı ile İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinin sayısının 105 civarında olduğu bilinmektedir.² Genellikle fakültelerin müfredat programlarında Din Sosyolojisi zorunlu üç kredili bir ders olarak yer almaktadır. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde 2013-2014 Eğitim-Öğretim yılından itibaren uygulanan müfredat programında üçüncü yarıyılta iki kredi Sosyolojiye Giriş, dördüncü yarıyılta iki kredi Din Sosyolojisi dersi yer almakta idi. 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında düzenlenen pedagojik formasyonlu yeni müfredat programında Sosyolojiye Giriş dersi beşinci yarıyılta, Din Sosyolojisi dersi de altıncı yarıyıl bahar döneminde yer almıştır (Safa, 2017: 183).

² 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılı için YÖK İlahiyat ve İslami ilimler Fakülteleri seçim kılavuzunda Türkiye'de öğrenci alan 68 İlahiyat Fakültesi sıralanmıştır. Türkiye dışında YÖK'e bağlı Kıbrıs Yakınoğlu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi Dini İlimler Fakültesi ve Kazakistan Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Beşerî Bilimler Fakültesi'yle beraber öğrenci alan İlahiyat Fakültesi sayısı 71 olarak belirtilmiştir. İslami İlimler Fakültesi listesinde ise 20 tane devlet üniversitesinde, 4 tane de vakıf üniversitelerinde olmak üzere 24 İslami İlimler Fakültesi ismi yer almıştır. Toplam aktif eğitim yapan 95 adet İlahiyat ve İslami İlimler Fakültesi'nin olduğu bilinmektedir (yokatlas.gov.tr, 2019).

4. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini ve örneklemini, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi 2, 3 ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Anket uygulaması Din Sosyolojisi dersi almamış olan hazırlık ve 1. sınıf öğrencileri dışında 2, 3 ve 4. sınıfların tamamına uygulandığı için küçük, belirli bir alanda uygulanan ve her birimin örnekleme katıldığı örneklem seçim tekniği olan tamsayı/doyma tekniği uygulanmıştır denilebilir. Anket uygulaması 2018-2019 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Mayıs ayının sonunda yapılmıştır. 2, 3 ve 4. sınıflar kız ve erkek sınıfları olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Buna göre örneklem grubunun 120 tanesini erkek öğrenciler; 137 tanesini de kız öğrenciler oluşturmaktadır. İslami İlimler Fakültesi Arapça hazırlık sınıfı ve birinci sınıfta okuyan öğrenciler araştırma kapsamına dahil edilmemiştir.

5. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLARI

Din Sosyolojisi dersi, Türkiye'deki İlahiyat, İslami İlimler, Dini İlimler isimleriyle yüksek öğrenimde yer alan teoloji fakültelerinin programlarında da temel zorunlu derslerdendir. Öğrencilerin genel olarak Din Sosyolojisi dersine karşı benzer tutumlar gösterdikleri bilinmektedir. Araştırmada anket uygulaması Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi öğrencileriyle sınırlı tutulmuştur.

Ağrı İslami İlimler Fakültesi müfredat programında Din Sosyolojisi dersi 2. sınıf bahar döneminde okutulduğu için uygulamaya hazırlık sınıfları ve 1. sınıflar dahil edilmemiştir. Anket uygulaması daha önce Din Sosyolojisi dersini almış olan 3. ve 4. sınıf öğrencileriyle, Din Sosyolojisi dersini almakta olan ikinci sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Anket formları sınıflarda derse başlamadan önce öğrencilere dağıtılarak, cevaplandıktan sonra hemen toplanmıştır. Uygulamada herhangi bir güçlüklerle karşılaşmamış, anket uygulaması esnasında derste olmayan öğrenciler uygulamanın dışında kalmışlardır. Ayrıca bazı sınıflarda Din Sosyolojisi öğretim üyesinin bizzat kendi öğrencilerine anket uygulamasının bağımlı değişkenlere verilecek cevaplarda birtakım sapmalara yol açabileceği ihtimali gözden uzak tutulmamalıdır. Dağıtılan ve toplanan anket formlarından geçerli olarak değerlendirmeye alınan formlar 2, 3 ve 4. sınıf öğrencisi olan 257 örneklem öğrenciyle sınırlıdır.

6. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Araştırmanın hipotezleri şu şekilde ifade edilebilir:

1. İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerine gelen öğrenciler Temel İslam Bilimleri dersleri hakkında genel bir bilgiye ve farkındalığa sahip olmalarına rağmen Din Sosyolojisi dersinin isminden, içeriğinden ve bu dersi niçin okumaları gerektiğinden habersizdirler.

2. İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde zorunlu olarak okutulan Din Sosyolojisi dersinin İslam bilim geleneğinde yerinin olmadığı, tamamen modern Batı eğitim sisteminin

bir ürünü olduğu ön kabulünden hareketle öğrenciler, Din Sosyolojisi dersinin İslami ilimler için gerekli olmadığı hatta İslam inanç esaslarına zarar vereceği görüş ve düşüncesine sahiptirler.

3. Din sosyolojisi dersinde modern Batı düşüncesine ait kavramların kullanılmasından dolayı bu dersin kolay ve anlaşılır olmadığı, bu dersi anlayamayacakları ve başaramayacakları düşüncesi öğrencilerde yaygın bir önyargıdır.

4. Öğrenciler Din Sosyolojisi dersinin bugünün İslam toplumlarını ve mevcut problemlerini konu edinmeyen bir bilim olarak algılamadıkları ve dersin güncel ilgilerinin farkında olmadıkları; ayrıca Din Sosyolojisi dersinin insan için gönderilmiş olan dini, insan ve toplum üzerinden anlama, yorumlayabilme ve dinin teorik ve pratik düalizmini anlayabilme özelliği sağlayacağının farkında olmadıkları bilinmektedir.

5. Öğrenciler, İlahiyat ve İslami İlimler fakültelerinde okutulan Din Sosyolojisi derslerinin öğrenciye sosyolojik düşünebilme yeteneğini kazandıracağını; dışa açılma, olayları farklı pencereden yorumlama imkânı vereceğini bilmediklerinden ve bu dersin dini gerçeklik algısı kazandırma özelliğinin farkına varamadıklarından dolayı öğrencilerin Din Sosyolojisi dersini gereksiz, faydasız, hatta zararlı gördükleri gözlemlenmektedir.

7. YÖNTEM VE TEKNİKLER

Bu çalışmada karma yöntem diyebileceğimiz nicel ve nitel araştırma yöntemleri bir arada kullanılmaya çalışılmıştır. Nicel yöntem, gözlem ve ölçmeye dayalı, tekrarlanabilen, objektif araştırma yaklaşımıdır. Nitel yöntem ise, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmaya yönelik sürecin izlendiği araştırmadır. Nitel araştırmanın amacı bireylerin toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduklarını anlamak ve içinde yaşadıkları toplumsal dünyayı nasıl algıladıklarını yorumlamaya çalışmaktır. Nitel araştırma, Ne? Nasıl? Niçin? sorularına yanıt arar (Kurt, 2013: 9). Bu bağlamda İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin Din Sosyoloji dersiyle ilgili önceki düşünceleri, bu dersi okurken derse olan yaklaşımları, bu ders sayesinde temel İslam bilimlerine ve dini yorumlamada farkındalık meydana getirip getirmediğinin anlaşılması için kapalı anket sorularıyla beraber açık uçlu sorularla da zenginleştirilmiştir. Ayrıca, eğitimin içinde olan araştırmacının yıllar içinde yaşadığı tecrübeler de öğrencilerin tutumlarını anlamada ve çözümlemede önemli rol oynamıştır.

Ağrı İslami İlimler Fakültesi ders müfredatına göre öğrenciler ikinci sınıf güz döneminde haftada iki kredili Sosyolojiye Giriş; bahar döneminde ise iki kredili Din Sosyoloji dersi almaktadırlar. Sosyolojiye Giriş ve Din Sosyolojisi derslerini okumuş, Din Sosyolojisi dersi hakkında değerlendirme yapabilecek deneyime sahip olduğu düşünülen ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerine beşli likert ölçeğine göre hazırlanmış “Din Sosyolojisi Geri Bildirim Anketi” uygulanmıştır. Araştırmada öğrencilere 19 kapalı uçlu, iki

tane de açık uçlu soru sorularak, doğrudan gözlem yöntemiyle anket uygulama tekniği kullanılmıştır. Ankette beşli likert kullanılmakla beraber, Din Sosyolojisi dersinin kaçınıcı sınıfta okutulmasının daha faydalı olacağı; Din Sosyolojisi dersi yerine hangi ders okutulsa daha faydalı olur şeklinde açık uçlu iki soru sorulmuştur. Ayrıca öğrencilerin varsa, konuyla ilgili görüş ve kanaatlerini belirtmeleri de istenmiştir.

Bu çalışmada araştırmanın bağımsız değişkeni olan İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin Din Sosyolojisi dersine karşı tutumları; sınıf seviyeleri, cinsiyetleri, mezun oldukları lise ve ailelerinin yaşadığı köy, ilçe, şehir ve büyükşehir gibi bağımsız değişkenlere göre veriler değerlendirilmeye çalışıldı. Bağımlı değişken sorular üç kategoride ele alındı. İlk üç soruda öğrencinin Fakülte öncesi Din Sosyolojisi bilimi ve dersi ile ilgili farkındalığını tespit etmeye yönelik sorular soruldu. İkinci kategorideki dokuz soruda Din Sosyolojisi dersi okuyan öğrencilerin bu ders ve bilimle ilişkisel tutumları ölçülmeye çalışıldı. Diğer üçüncü kategorideki yedi soruyla öğrencinin okuduğu temel İslam bilimlerine ve hayata sosyolojik bakışında ve düşünce dünyasında var olan kazanımlar tespit edilmeye çalışıldı.

Yapılan uygulamada 5'li likert ölçeğine göre her madde için "Tamamen Katılıyorum", "Katılıyorum", "Fikrim Yok", "Katılmıyorum" ve "Hiç Katılmıyorum" seçenekleri kullanıldı. Elde edilen veriler, SPSS-25 paket programı yardımıyla analiz edilmeye çalışıldı. Araştırmada demografik veriler ve ölçek dışı değerlendirilen sorular frekans dağılımı yardımıyla incelendi. İki grup arasındaki ilişkilerde t-testi kullanıldı.

8. ÖRNEKLEMİN OLGUSAL DURUMU

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin olgusal durumuyla ilgili bağımsız değişken dediğimiz kişisel özellikleri, kız-erkek, İmam-Hatip Lisesi ya da normal lise mezunu olma, ailesinin oturduğu yerleşim yeri yani öğrencinin yetiştiği köy, ilçe, şehir, büyükşehir, şu anda kaçınıcı sınıfta olduğu gibi olgusal durumlara bağlı özellikler, öğrencinin Din Sosyolojisine bakış açısını, yaklaşımını, ders ile ilişkilerini anlamada önemli katkı sağlayacak değişkenlerdir. Bundan dolayı araştırmanın konusuna uygun olarak örneklem grubunun olgusal durumu olarak öğrencinin cinsiyeti, sınıfı, mezun olduğu lise, yaşı ve ailesinin oturduğu yer bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Örnekleme oluşturan öğrencilerin kişisel bilgileriyle ilgili durumları aşağıdaki üç tabloda olduğu gibi belirlenmiştir:

8.1. Örneklem Grubunun Sınıf ve Cinsiyet Dağılımı

Tablo 1: Örneklemen sınıflara ve cinsiyete göre dağılımı

Sınıflar	Erkek		Kız		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
2. Sınıf	55	56,7	42	30,7	97	100,0
3. Sınıf	40	33,3	41	29,9	81	100,0
4. Sınıf	25	20,8	54	39,4	79	100,0
Toplam	120	46,7	137	53,3	257	100,0

Araştırmaya katılan 257 öğrencinin %53,3'ünü kız ve %46,7'sini erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin %37,7 si ikinci sınıf, %31,6'sı üçüncü sınıf, %30,7'si dördüncü sınıf öğrencisidir. Ağrı İslami İlimler Fakültesinde kız öğrencilerin oranının erkeklerden fazla olduğu görülmektedir. Eskiden beri Ağrı merkezi, ilçeleri ve köylerinde ilköğretim ve lise eğitiminde Ağrılıların kızları da erkekler gibi ayırım olmaksızın okuttukları bilinmektedir (Safa: 2013; 2016). Ağrı'da kızların üniversite eğitime de yoğun olarak katıldığı gözlemlenmektedir. Örneklemi oluşturan 257 öğrencinin sınıflara dağılım yüzdeleri %30-37 aralığında birbirine yakındır.

8.2. Örneklem Grubunun Mezun Olduğu Liseye Göre Dağılımı

Tablo 2: Örneklemen mezun olduğu lise

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
İmam-Hatip Lisesi	56	57,7	52	64,2	46	58,2	154	60,0
Diğer Liseler	41	42,3	29	35,8	33	41,8	103	40,0
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Ankete katılan öğrencilerin %60'ını İmam-Hatip Lisesi mezunu öğrenciler oluştururken, %40'ını normal lise ve diğer meslek lisesi mezunu öğrenciler oluşturmaktadır. Türkiye genelinde olduğu gibi Ağrı'da da İslami İlimler eğitimi tercih eden öğrencilerin %60 oranında İmam-Hatip Lisesi mezunu öğrencilerden oluştuğu görülmektedir.

8.3. Örneklemen Ailesinin Oturduğu Yerleşim Birimine Göre Dağılımı

Tablo 3: Örneklemen ailesinin oturduğu yerleşim birimi

	Erkek		Kız		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Köy	44	36,7	24	17,5	68	26,4
Kasaba	2	1,7	2	14,4	4	1,6
İlçe	25	20,8	36	26,3	61	23,7
Şehir	33	27,5	46	33,6	79	30,8
Büyükşehir	16	13,3	29	21,2	45	17,5
Toplam	120	100,0	137	100,0	257	100,0

Ankete katılan 257 örneklem öğrenciden %28,0 oranında 72 öğrencinin ailesi köy ve kasabada oturmaktadır. İlçe merkezinde oturan öğrenci aileleri ise 61 olup %23,7 oranındadır. 124 öğrencinin ailesi, %48,3 oranında şehir ve büyükşehirde oturmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin yarıya yakınının şehir ve büyükşehir merkezinde oturan ailelerin şehirde yetişmiş çocukları olduğu dikkat çekmektedir. 2018 yılı Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye'nin 82,003882 olan nüfusunun %92,3 oranında ilçe ve şehir merkezlerinde oturduğu; %7,7 oranında nüfusun da kasaba ve köylerde oturduğu tespit edilmiştir (tuik, 2018). Ağrı İslami İlimler Fakültesinde ailesi köy ve kasabada oturan öğrenci oranı Türkiye ortalamasının 3,6 katı oranındadır. Köy ve kasabadan gelen erkek öğrenciler %36,7 oranla kızların iki katından fazladır.

9. FAKÜLTE ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİN DİN SOSYOLOJİSİYLE İLGİLİ FARKINDALIKLARI

Temel İslam bilimleri alanı dışında felsefe ve din bilimleri alanında yer alan Din Sosyolojisi bilimi ve dersiyile ilgili öğrencilere 2. sınıfta okudukları Din Sosyolojisi dersi hakkında, İslami İlimler Fakültesine gelmeden önce bilgi sahibi olup olmadıklarını ölçmek amacıyla tablo 4'teki farkındalık sorusu sorulmuştur. Tablo 5'te Din Sosyolojisi dersiyle ilgili kanaatlerinin ve temel İslam bilimleri içinde bu ders ve bilim dalıyla ilgili algı ve anlayışlarını ölçmek için; "Din Sosyolojisinin faydasız ve dini inancı zedeleyen zararlı bir etkinlik olduğunu düşünüyordum." Sorusu sorulmuştur. Tablo 6'da dini ilimlerle genel sosyoloji biliminin ilişkisine dönük daha önce ne düşündükleri ölçülmeye çalışılmıştır.

Tablo 4: "İslami İlimler Fakültesine gelmeden önce Din Sosyolojisinin ne olduğunu ve konusunu biliyordum." sorusuyla ilgili bulgular:

	İmam-Hatip Lisesi Mezunu		Lise Mezunu		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	16	10,4	14	13,6	30	11,7
Katılıyorum	58	37,6	43	41,8	101	39,3
Fikrim Yok	30	19,5	10	9,7	40	15,5
Katılmıyorum	32	20,8	27	26,2	59	23,0
Hiç Katılmıyorum	18	11,7	9	8,7	27	10,5
Toplam	154	100,0	103	100,0	257	100,0

Tablo 4'de "İslami İlimler Fakültesine gelmeden önce Din Sosyolojisinin ne olduğunu ve konusunu biliyordum." sorusuna; İmam-Hatip Lisesi mezunu öğrencilerin ancak %10,4 tamamen katıldığını belirtirken, %37,7'si katıldığını belirtmiştir. Soruya %9,7 oranında lise mezunu öğrenci "Fikrim Yok" seçeneğini işaretlerken, İmam-Hatip Lisesi mezunu öğrencilerin lise mezunlarının iki katı oranda %19,5 olarak cevap verdikleri gözlemlenmiştir. Lise mezunu öğrencilerin %13,6 tamamen katılıyorum ve %41,8 oranında katıldıklarını belirtmeleri İmam-Hatip mezunu öğrencilerden daha yüksek olduğu gözlemlenirken; fikrim

yok seçeneğini daha az işaretlemiş olmaları görüşlerini daha rahat ve açık bir şekilde ortaya koyabildiklerini göstermektedir.

Tablo 5: “Din Sosyolojisinin faydasız ve dini inancı zedeleyen zararlı bir etkinlik olduğunu düşünüyordum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	İmam-Hatip Lisesi Mezunu		Lise Mezunu		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	4	2,6	1	1,0	5	1,9
Katılıyorum	9	5,9	8	7,8	17	6,7
Fikrim Yok	13	8,4	9	8,7	22	8,6
Katılmıyorum	49	31,8	30	29,1	79	30,7
Hiç Katılmıyorum	79	51,3	55	53,4	134	52,1
Toplam	154	100,0	103	100,0	257	100,0

Tablo 5’de “Din Sosyolojisinin faydasız ve dini inancı zedeleyen zararlı bir etkinlik olduğunu düşünüyordum.” sorusuna İmam-Hatip mezunu öğrenciler %83,1 oranında katılmıyorum ve hiç katılmıyorum seçeneğini işaretleyerek dersin ve bilimin faydasız, dini inancı zedeleyen zararlı bir etkinlik olduğunu düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Lise mezunu öğrencilerin bu soruya İmam-Hatip mezunlarından daha yüksek oranda “Fikrim Yok” seçeneğini işaretlemeleri, Tablo 4’deki Din Sosyolojisinin konusunu bilme oranlarının yüksekliği ve düşük oranda “Fikrim Yok” seçeneğini işaretlemeleriyle çelişmektedir. Lise mezunlarının İmam-Hatip mezunlarıyla neredeyse aynı oranda %82,5, Din Sosyolojisinin dini inancı zedeleyen zararlı bir etkinlik olduğunu düşünmediklerini, katılmıyorum ve hiç katılmıyorum olarak belirtmiş olmaları, bu öğrencilerin geçmişe dönük bu soruya şu andaki kanaatleri üzerinden fikir beyan etmiş olabileceklerini akla getirmektedir.

Tablo 6: “Dini ilimlerle sosyoloji biliminin hiçbir ilişkisi olamayacağını düşünüyordum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	İmam-Hatip Lisesi Mezunu		Lise Mezunu		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	7	4,5	1	1,0	8	3,1
Katılıyorum	15	9,7	11	10,7	26	10,1
Fikrim Yok	13	8,5	9	8,8	22	8,6
Katılmıyorum	52	33,8	32	31,0	84	32,7
Hiç Katılmıyorum	67	43,5	50	48,5	117	45,5
Toplam	154	100,0	103	100,0	257	100,0

Tablo 6’da genel sosyoloji ile İslami ilimler arasında ilişki olup olmadığıyla ilgili öğrencilerin farkındalıklarını ölçmek için sorulan “Dini ilimlerle sosyoloji biliminin hiçbir ilişkisi olamayacağını düşünüyordum.” olumsuz sorusuna verilen cevapları içermektedir.

İmam-Hatip mezunu öğrenciler bu soruya %14,2 oranında tamamen katılıyorum ve katılıyorum şeklinde cevap verirken; lise mezunları %11,7 oranında tamamen katıldıklarını ve katıldıklarını belirtmişlerdir. Her iki grupta fikrim yok seçeneğini işaretleyenlerin oranı hemen hemen aynıdır. Sosyoloji bilimiyle İslami ilimler arasında ilişki olabileceğini düşünme oranı ise İmam-Hatip mezunlarında %77,3 oranında iken, lise mezunlarında yakın oranda %79,5'tir. Bu soruya verilen cevaplar ele alındığında yine öğrencilerin fakülte öncesi fikir ve düşünceleriyle ilgili mevcut kanaatleri üzerinden cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

10. ÖĞRENCİLERİN DİN SOSYOLOJİSİ DERSİNE KARŞI TUTUMLARI

Felsefeden doğmuş, Felsefe ve Din bilimleri bölümünde yer alan, Felsefe bilimiyle eş tutulan Din Sosyolojisi bilimine ve dersine karşı öğrencilerin tutumlarını ölçmek için olumsuz mahiyette 6 soru sorulmuştur. Ayrıca aynı konuyla ilgili iki tane de olumlu çapraz soru sorulmuştur. Öğrencilerin sınıf seviyelerine göre bu sorulara verdikleri cevaplar aşağıdaki tablolarda şu şekillerde ortaya konulmuştur:

Tablo 7: “Din Sosyolojisinin dini kavramamda hiçbir katkısı olmadığını düşünüyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	1	1,0	0	0,0	5	6,3	6	2,3
Katılıyorum	9	9,3	5	6,2	4	5,1	18	7,0
Fikrim Yok	13	13,4	7	8,6	10	12,7	30	11,7
Katılmıyorum	33	34,0	26	32,1	23	29,1	82	31,9
Hiç Katılmıyorum	41	42,3	43	53,1	37	46,8	121	47,1
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Tablo 7’de “Din Sosyolojisinin dini kavramamda hiçbir katkısı olmadığını düşünüyorum.” sorusuna %79,0 oranında katılmıyorum ve hiç katılmıyorum seçeneğiyle öğrenciler Din Sosyolojisinin dini kavramaya katkısının olduğunu ifade etmişlerdir. Olumsuz yargıyı, 3. sınıf öğrencilerinin 2. sınıf öğrencilerinden yaklaşık %10 daha yüksek düzeyde olumsuzladıkları yani olumluya çevirdikleri görüldüğü halde, 4.sınıf öğrencilerinin 2.sınıf düzeyinde olumsuzlamaları, 4.sınıf öğrencilerine Din Sosyolojisi dersinin daha katılımcı düzeyde anlatılamadığı; öğrencinin iki yıl önce okuduğu ders ile diğer dini ilimler arasında ilişki kurma becerisini gösteremediği anlaşılmaktadır.

Tablo 8: “Din Sosyolojisi dersini benim davranışlarımı konu edinmediği için anlamsız ve gereksiz buluyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	1	1,0	0	0,0	2	2,5	3	1,2
Katılıyorum	5	5,1	5	6,2	3	3,8	13	5,0
Fikrim Yok	9	9,3	6	7,4	7	8,9	22	8,6
Katılmıyorum	38	39,2	22	27,2	28	35,4	88	34,2
Hiç Katılmıyorum	44	45,4	48	59,2	39	49,4	131	51,0
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Tablo 8’de “Din Sosyolojisi dersini benim davranışlarımı konu edinmediği için anlamsız ve gereksiz buluyorum.” olumsuz sorusunu 2. sınıf öğrencileri %84,6; 3. sınıf öğrencileri %86,4; 4. sınıf öğrencileri %84,8 oranında katılmıyorum ve hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Öğrenciler bütün sınıflarda yaklaşık oranlarda Din Sosyolojisi dersini anlamsız ve gereksiz bulmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Din Sosyolojisinin ferden davranışlarıyla ilgili bir bilim olmadığını, bu yönüyle Sosyal psikolojiden ayrıldığını zımnen büyük bir oranla belirtmişlerdir.

Tablo 9: “Din Sosyolojisinin İslami ilimlere karşıt bir etkinlik olduğunu düşünüyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	2	2,1	0	0,0	3	3,8	5	1,9
Katılıyorum	3	3,1	3	3,7	6	7,6	12	4,7
Fikrim Yok	11	11,3	3	3,7	2	2,5	16	6,2
Katılmıyorum	35	36,1	26	32,1	26	32,9	87	33,9
Hiç Katılmıyorum	46	47,4	49	60,5	42	53,2	137	53,3
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Daha önce tablo 5’de öğrencilere Fakülteye gelmeden önceki düşünceleriyle ilgili sorulan “Din Sosyolojisinin faydasız ve dini inancı zedeleyen zararlı bir etkinlik olduğunu düşünüyordum.” olumsuz sorusuna 2. sınıf öğrencileri %80,4; 3. sınıf öğrencileri %85,2; 4. sınıf öğrencileri ise %83,5 oranında katılmıyorum ve hiç katılmıyorum seçeneğini işaretleyerek toplamda %82,9 oranında Din Sosyolojisinin İslami ilimlere zarar veren bir etkinlik olmadığını belirtmişlerdi. Burada tablo 9’da “Din Sosyolojisinin İslami ilimlere karşıt bir etkinlik olduğunu düşünüyorum.” olumsuz sorusuna 2. sınıf öğrencileri %83,5; 3. sınıf öğrencileri %82,6; 4. sınıf öğrencileri %86,1 oranında katılmıyorum ve hiç katılmıyorum seçeneğini işaretleyerek genelde %87,2 oranında Din Sosyolojisinin İslami ilimlere karşıt bir etkinlik olmadığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin önceki düşünceleriyle şu andaki düşünceleri arasındaki %4,6 oranında bir fark görülmektedir. Bu da öğrencilerin Fakülte öncesi

düşünceleriyle ilgili verdikleri cevaplarda şu andaki görüş ve kanaatlerinin etkisinde kaldıkları kanaatini oluşturmaktadır.

Tablo 10: “Din sosyolojisi dersini konusu ve içeriği açısından sıkıcı buluyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	10	10,3	3	3,7	5	6,3	18	7,1
Katılıyorum	16	16,5	9	11,1	17	21,5	42	16,3
Fikrim Yok	13	13,4	11	13,6	9	11,4	33	12,8
Katılmıyorum	46	47,4	34	42,0	27	34,2	107	41,6
Hiç Katılmıyorum	12	12,4	24	29,6	21	26,6	57	22,2
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Tablo 10’da “Din sosyolojisi dersini konusu ve içeriği açısından sıkıcı buluyorum.” sorusuna öğrencilerin %7,1’inin tamamen katılıyorum; %16,3’ünün katılıyorum; %12,8’inin fikrim yok seçeneğini işaretlediğini görüyoruz. Fikir beyan etmekten kaçınarak fikrim yok seçeneğini işaretleyenleri de bu soruyu olumlayanlar olarak değerlendirirsek, öğrencilerin genellikle %36,2’sinin dersi sıkıcı bulduğu neticesine ulaşılır. Bu oran 2. sınıf öğrencilerinde %40,2; 3. sınıf öğrencilerinde %28,4; 4. sınıf öğrencilerinde %39,2 olarak görülmektedir. Sınıf seviyelerine göre oran 3. sınıfa göre, 2. sınıf ve 4. sınıfta %11,8 ile %10,8 oranında yüksek çıktığı görülmektedir. Dersin öğrencinin aktif sosyal hayatına ve eğitim hayatına daha çok dokunacak şekilde canlı aktarılması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 11: “Ne kadar çok çalışsam da Din Sosyolojisi dersinden düşük not alıyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	3	3,1	2	2,5	5	5,3	10	3,9
Katılıyorum	16	16,5	10	12,3	13	16,4	39	15,2
Fikrim Yok	5	5,1	5	6,2	4	5,1	14	5,4
Katılmıyorum	39	40,2	28	34,6	26	33,0	93	36,2
Hiç Katılmıyorum	34	35,1	36	44,4	31	39,2	101	39,3
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Tablo 11’de “Ne kadar çok çalışsam da Din Sosyolojisi dersinden düşük not alıyorum.” sorusuna öğrencilerin %36,2’si katılmadıklarını; %39,3’ü hiç katılmadıklarını belirterek, %75,5 oranında düşük not almadıklarını belirtmişlerdir. Ankete katılan 120 erkek öğrencilerin %75,8’i; 137 kız öğrencinin %85,8’i bu soruyu olumsuzlayarak düşük not

almadıklarını belirtmişlerdir. Ankete katılan 154 İmam-Hatip mezunu öğrenciden %68,1'i, 103 lise mezunu öğrencinin %86,4'ü bu yargıya katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 12: “Din sosyolojisi dersinin konularını anlamakta zorluk çekiyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	5	5,1	2	2,5	3	3,8	10	3,9
Katılıyorum	18	18,6	14	17,3	9	11,4	41	15,9
Fikrim Yok	7	7,2	5	6,2	9	11,4	21	8,2
Katılmıyorum	49	50,5	28	34,5	36	45,6	113	44,0
Hiç Katılmıyorum	18	18,6	32	39,5	22	27,8	72	28,0
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Tablo 12’de “Din sosyolojisi dersinin konularını anlamakta zorluk çekiyorum.” sorusuna 2. Sınıf öğrencilerinin %69,1’i, 3. sınıf öğrencilerinin %74,0’ü, 4. sınıf öğrencilerinin %73,4’ü katılmadıklarını ve hiç katılmadıklarını belirtmişlerdir. Ankete katılan 154 İmam-Hatip Lisesi mezunu öğrenci %68,1 oranında; 103 lise mezunu öğrenci ise, %77,6 oranında bu yargıya katılmadığını belirtmiştir. Din sosyolojisi dersini anlama hususunda lise mezunlarının İmam-Hatip mezunlarına göre daha az zorluk çektikleri gözlemlenmektedir. Bu soruya katılmadığını ve hiç katılmadığını belirten erkek öğrencilerin oranı %68,8 iken, kız öğrencilerin oranı %75,2’dir. Bu durum kız öğrencilerin derse daha ilgili olduklarını göstermektedir.

Tablo 13: “Din Sosyolojisi dersini kolay ve anlaşılır bir ders olduğu için seviyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	8	8,2	10	12,3	9	11,4	27	10,5
Katılıyorum	33	34,0	33	40,7	29	36,7	95	37,0
Fikrim Yok	18	18,6	20	24,7	12	15,2	50	19,4
Katılmıyorum	28	28,9	16	19,8	22	27,8	66	25,7
Hiç Katılmıyorum	10	10,3	2	2,5	7	8,9	19	7,4
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Tablo 13’de “Din Sosyolojisi dersini kolay ve anlaşılır bir ders olduğu için seviyorum.” sorusuna 257 öğrencinin %10,5 tamamen katılıyorum; %37,0’si katılıyorum seçeneğini işaretleyerek %47,5 oranında dersi sevdiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerden %19,4’ü fikrim yok seçeneğini işaretlemiştir. Bu oran katılmayan ve hiç katılmayanlarla beraber değerlendirildiğinde %52,5 olarak ortaya çıkmaktadır. Ankete katılan 120 erkek

öğrenciden %38,3'ü, 137 kız öğrenciden %55,5'i bu yargıya katıldıklarını ifade ederek, erkeklerden daha yüksek oranda dersi kolay ve anlaşılır bulduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 14: “Din Sosyolojisi dersini konuları ve içeriği açısından zevkli buluyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	9	9,3	18	22,2	19	24,0	46	17,9
Katılıyorum	40	41,2	40	49,4	26	33,0	106	41,2
Fikrim Yok	20	20,6	9	11,1	13	16,4	42	16,4
Katılmıyorum	18	18,6	13	16,0	11	14,0	42	16,3
Hiç Katılmıyorum	10	10,3	1	1,3	10	12,6	21	8,2
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Tablo 14’de “Din Sosyolojisi dersini konuları ve içeriği açısından zevkli buluyorum.” sorusuna 2. sınıf öğrencileri %50,5 oranında; 3. sınıf öğrencileri %71,6 oranında; 4. Sınıf öğrencileri ise %57,0 oranında tamamen katıldıklarını ve katıldıklarını belirtmişlerdir. Tablo 10’da “Din Sosyolojisi dersini konusu ve içeriği açısından sıkıcı buluyorum” çapraz sorusuyla karşılaştırıldığında; 2. sınıf öğrencileri %59,8 oranında; 3. sınıf öğrencileri %71,6 oranında; 4. sınıf öğrencileri %60,8 oranında sıkıcı bulmadıklarını belirtmişlerdir. İmam-Hatip mezunları %57,3; lise mezunları %64,0 oranında Din Sosyolojisi dersini konuları ve içeriği açısından zevkli bulduğunu belirtmiştir. Bu oran erkek öğrencilerde %50,8 iken, kız öğrencilerde %66,4 olarak görülmektedir.

11. DİN SOSYOLOJİSİ DERSİ ÖĞRENCİ KAZANIMLARI

Öğrencilerin Din Sosyolojisi dersinden kazanımlarıyla ilgili görüşlerini ölçmek için anket formunda yedi soru yer almıştır. Öğrencilerin kazanım farkındalıkları sınıf seviyelerine göre değerlendirildiği gibi cinsiyet ve mezun olunan lise açısından da değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Tablo 15: “Din Sosyolojisi dersinin olumsuz etkisi sebebiyle temel İslam bilimlerinden öğrenebileceğim sağlam ve sistematik bilgilere sahip olamadığımı düşünüyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	0	0,0	0	0,0	4	5,1	4	1,6
Katılıyorum	11	11,3	2	2,5	4	5,1	17	6,6
Fikrim Yok	12	12,4	8	9,9	7	8,8	27	10,5
Katılmıyorum	48	48,5	38	47,0	24	30,4	110	42,8
Hiç Katılmıyorum	26	26,8	33	40,7	40	50,6	99	38,5
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Öğrencilerin Din Sosyolojisi dersine karşı tutumlarıyla ilgili bölümde tablo 9’da öğrencilerin “Din Sosyolojisinin İslami ilimlere karşıt bir etkinlik olduğunu düşünüyorum.” çapraz sorusuna %87,2 oranında katılmıyorum ve hiç katılmıyorum cevabıyla Din Sosyolojisi dersinin İslami ilimlere karşıt bir bilim olmadığını düşündükleri belirtilmişti. Tablo 15’de “Din Sosyolojisi dersinin olumsuz etkisi sebebiyle temel İslam bilimlerinden öğrenebileceğim sağlam ve sistematik bilgilere sahip olamadığımı düşünüyorum.” sorusuna da öğrenciler %81,3 oranla katılmıyorum ve hiç katılmıyorum seçeneklerini işaretleyerek Din Sosyolojisi dersinin temel İslam bilimlerini sağlam ve sistematik anlamalarına engel olmadığını belirtmişlerdir. Bu oran erkek öğrencilerde %75,8 oranında iken kız öğrencilerde %86,1 oranındadır. İmam-Hatip Lisesi mezunu öğrenciler %79,9 oranında, lise mezunu öğrenciler ise %83,5 oranında Din Sosyolojisinin olumsuz bir etkisinin olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 16: “Din Sosyolojisi dersinde öğrendiğim bilgilerin diğer dersleri kavramama katkı sağladığını düşünüyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	15	15,5	20	24,7	18	22,8	53	20,6
Katılıyorum	49	50,5	42	51,8	41	51,9	132	51,4
Fikrim Yok	18	18,6	7	8,7	5	6,3	30	11,7
Katılmıyorum	11	11,3	10	12,3	8	10,1	29	11,3
Hiç Katılmıyorum	4	4,1	2	4,5	29	36,7	13	5,0
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Tablo 16’da “Din Sosyolojisi dersinde öğrendiğim bilgilerin diğer dersleri kavramama katkı sağladığını düşünüyorum.” sorusuna 2. sınıf öğrencileri %66,0; 3. sınıf öğrencileri %76,5; 4. sınıf öğrencileri %74,7 oranında tamamen katılıyorum ve katılıyorum seçeneğini işaretleyerek olumlu cevap vermişlerdir. 3 v 4. Sınıf öğrencilerinde yaklaşık %10 oranında katılım daha fazla görülmektedir. Bu durum öğrencilerin ilerleyen sınıflarda Din Sosyolojisi dersinden istifade ettiklerinin farkında olduklarını göstermektedir. Fikrim yok diyerek kararsız kalan ya da olumlu cevap vermek istemeyen öğrenciler %28,0 oranında Din Sosyolojisinin diğer derslerin kavranmasına bir katkı sağlamadığını belirtmiştir. Din Sosyolojisi dersinin diğer dersleri kavramaya katkısı, erkek öğrencilerin %64,1, kız öğrencilerin ise %78,8 oranında olumlulukları görülmektedir. İmam-Hatip Lisesi mezunu öğrencilerin %70,1, lise mezunlarının %74,7 oranında olumlulukları görülmüştür.

Tablo 17: “Din Sosyolojisi dersinin dini daha iyi kavramayı sağlayan bir etkinlik olduğunu düşünüyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	17	17,5	24	29,6	16	20,2	57	22,2
Katılıyorum	44	45,4	37	45,7	36	45,6	117	45,5
Fikrim Yok	13	13,4	10	12,4	14	17,7	37	14,4
Katılmıyorum	20	20,6	9	11,1	4	5,1	33	12,9
Hiç Katılmıyorum	3	3,1	1	1,2	9	11,4	13	5,0
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Tablo 17’de “Din Sosyolojisi dersinin dini daha iyi kavramayı sağlayan bir etkinlik olduğunu düşünüyorum.” sorusunu öğrenciler %67,7 oranında olumlarken, fikrim yok diyerek cevap vermek istemeyenlerle beraber %32,3 oranında öğrenci katılmıyorum ve hiç katılmıyorum seçeneğini işaretleyerek soruyu olumlamamıştır. Soruyu olumlama oranı İmam-Hatip mezunlarında %67,5, lise mezunlarının %68,0 oranındadır. Erkek öğrenciler %63,3 oranında tamamen katılıyorum ve katılıyorum şeklinde onaylarken, kız öğrenciler aynı soruyu %71,0 oranında onaylamışlardır.

Tablo 18: “Din Sosyolojinin beni fikren zenginleştirdiğini ve dini inancımı geliştirdiğini düşünüyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	13	13,4	18	22,2	17	21,5	48	18,7
Katılıyorum	40	41,3	38	47,0	34	43,0	112	43,6
Fikrim Yok	23	23,7	13	16,0	15	19,0	51	19,8
Katılmıyorum	14	14,4	12	14,8	3	3,8	29	11,3
Hiç Katılmıyorum	7	7,2	0	0,0	10	12,7	17	6,6
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Tablo 18’de “Din Sosyolojinin beni fikren zenginleştirdiğini ve dini inancımı geliştirdiğini düşünüyorum.” sorusuna 2. sınıf öğrencileri %54,7; 3. sınıf öğrencileri %69,2; 4. sınıf öğrencileri %64,5 oranında tamamen katılıyorum ve katılıyorum seçeneklerini işaretleyerek olumlu cevap vermişlerdir. Soruyu olumlama oranı İmam-Hatip mezunlarında %57,8 iken, lise mezunlarında %68,9 oranındadır. Erkek öğrenciler %57,5 olumlarken, kız öğrencilerde bu oran %66,4’e yükselmektedir. Ayrıca soruyu olumlama oranı 3. sınıflarda 2. sınıftan %14,5 daha yüksek orandadır. 3. sınıf öğrencilerinin 2. sınıflara göre daha sosyolojik, çeşitli açılardan topluma ve dine bakabilme becerisini kazanmaya başladıklarını görülmektedir.

Tablo 19: “Din Sosyolojisinin bana kazandırdığı dine sosyolojik bakış açısı sayesinde bilgilerimin daha tutarlı ve sistematik olduğunu düşünüyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	23	23,7	22	27,2	19	24,0	64	24,9
Katılıyorum	43	44,3	39	48,1	34	43,0	116	45,1
Fikrim Yok	19	19,6	15	18,5	13	16,5	47	18,3
Katılmıyorum	9	9,3	5	6,2	6	7,6	20	7,8
Hiç Katılmıyorum	3	3,1	0	0,0	7	8,9	10	3,9
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Tablo 19’de “Din Sosyolojisinin bana kazandırdığı dine sosyolojik bakış açısı sayesinde bilgilerimin daha tutarlı ve sistematik olduğunu düşünüyorum.” sorusuna 2. sınıf öğrencileri %68,0; 3. sınıf öğrencileri %75,3; 4. sınıf öğrencileri %67 oranında tamamen katılıyorum ve katılıyorum seçeneğini işaretleyerek toplamda %70,0 oranında sosyolojik bakış ve düşünceyle ilgili birtakım bilgilere sahip oldukları gözlemlenmektedir. Bu soruya verilen cevapları cinsiyet bağımsız değişkeni açısından değerlendirdiğimizde soruya erkek öğrencilerden %65,8 oranında olumlu cevap verilirken, kız öğrencilerden %73,7 oranında olumlu cevap verilmiştir. Öğrencileri ortaöğretim mezuniyetlerine göre değerlendirdiğimizde, İmam-Hatip Lisesi mezunlarının %66,8’i olumlu cevap verirken, bu oran lise mezunlarında %74,7 olarak daha yüksektir.

Tablo 20: “Din Sosyolojisi dersi sayesinde edindiğim sosyolojik bakış açısının günlük hayatta karşılaştığımız dini olayları yorumlamamıza katkı sağladığını düşünüyorum.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen Katılıyorum	30	30,9	33	40,7	32	40,5	95	37,0
Katılıyorum	47	48,4	39	48,2	30	38,0	116	45,1
Fikrim Yok	9	9,3	7	8,7	7	8,9	23	9,0
Katılmıyorum	9	9,3	1	1,2	4	5,0	14	5,4
Hiç Katılmıyorum	2	2,1	1	1,2	6	7,6	9	3,5
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Tablo 20’de “Din Sosyolojisi dersi sayesinde edindiğim sosyolojik bakış açısının günlük hayatta karşılaştığımız dini olayları yorumlamamıza katkı sağladığını düşünüyorum.” sorusuna 2. sınıf öğrencileri %79,3; 3.sınıf öğrencileri %88,9; 4.sınıf öğrencileri %78,5 oranında tamamen katılıyorum ve katılıyorum seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin %82,1 oranında soruya katıldıkları görülmektedir. İmam-Hatip Lisesi mezunu öğrenciler %79,9 oranında soruyu onaylarken, lise mezunları %85,4 oranında katılmışlardır. Erkek öğrenciler %79,2 oranında, kız öğrenciler de %84,7 oranında Din Sosyolojisinin

kazandırdığı sosyolojik bakış açısıyla olayları yorumlayabileceğini düşünmektedir. Örneklem öğrencilerinin ailelerinin yerleşim birimine göre bu soruya verdikleri cevapları değerlendirdiğimizde; ailesi köy ve kasabada oturan 72 öğrencinin %75'i; ailesi ilçe merkezinde oturan 61 öğrencinin %83,6'sı; aileleri şehir ve büyükşehirde oturan 124 öğrencinin %90,3'ü bu soruya olumlu cevap vererek, Din Sosyolojisi dersinin günlük hayatta karşılaşılan dini olayları yorumlamaya katkı sağladığını belirtmişlerdir.

12. DİN SOSYOLOJİSİ DERSİ KAÇINCI SINIFTA OKUTULMALIDIR?

Öğrencilere “Din Sosyolojisi dersininsınıfta okutulması daha faydalı olur.” şeklinde sorulan açık uçlu bir soru sorulmuştur. Öğrenciler bırakılan boşluğa sınıf tercihlerini yazmışlardır. Bu soruyla ilgili öğrencilerin tercihleri tablo 21'deki gibidir:

Tablo 21: “Din Sosyolojisi dersininsınıfta okutulması daha faydalı olur.” sorusuyla ilgili bulgular:

	2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
1. sınıfta okutulması	41	42,2	33	40,7	20	25,3	94	36,6
2. sınıfta okutulması	22	22,7	22	27,2	16	20,3	60	23,3
3. sınıfta okutulması	12	12,4	12	14,8	34	43,0	58	22,6
4. sınıfta okutulması	22	22,7	14	17,3	9	11,4	45	17,5
Toplam	97	100,0	81	100,0	79	100,0	257	100,0

Din Sosyolojisi dersinin hangi sınıfta okutulmasının daha faydalı olacağı sorusuna öğrenciler çok farklı cevaplar vermişlerdir. 2. sınıf öğrencilerinin %42,2'si dersin 1. sınıfta okutulmasının daha iyi olacağını belirtmiştir. 3. sınıf öğrencilerinin %40,7'si dersin 1. sınıfta okutulmasının daha faydalı olacağı görüşünü ileri sürmüşlerdir. 4. sınıf öğrencilerinin %43,0'ü Din Sosyolojisi dersinin 3. sınıfta okutulmasının daha faydalı olacağını belirtmişlerdir. Genel sonuç itibarı ile 257 örneklem öğrencisinin %36,6'sı 1. sınıfta okutulmasını; %23,3'ü 2. sınıfı tercih etmiştir. %22,6'sı 3. sınıfta okutulmasını öne sürerken, %17,5 oranında 4. sınıfta okutulmasının daha faydalı olacağı görüşü ortaya çıkmıştır.

İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde zorunlu dersler müfredat programına yerleştirilirken öncelik ve sonralık sıralaması öğrencinin derse intibakı açısından oldukça önemlidir. Öğrencinin dersle bütünleşebilmesi, dersi anlayabilmesi için gerekli alt yapıyı oluşturacak dersleri okumuş olması gerekmektedir. Din Sosyolojisi dersinin, Mantık, Felsefe Tarihi, Din Felsefesi ve Dinler Tarihi derslerinden sonra okutulacak şekilde müfredat programında yer alması ve bu derslerden sonra okutulması, öğrencinin dersi anlaması ve dersle bütünleşmesi açısından çok önemlidir.

SONUÇ

Ağrı İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin büyük çoğunluğu Ağrı ili ve civarı Doğu ve Güneydoğu bölgesi öğrencilerinden oluşmaktadır. Öğrenciler cinsiyet dağılımına göre, %47 erkek; %53 oranında kız öğrencilerden oluşmaktadır. Kız öğrencilerin oranı, %6 daha fazladır. Ağrı civarı Doğu Anadolu bölgesinde kızların lise ve üniversite okuma oranları oldukça yüksektir. Yine öğrenci velilerinin kız öğrencilerin İmam-Hatip Lisesinde ve yükseköğretim olarak İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde okumalarına önem verdikleri görülmektedir. Bölgede kız öğrencilerde lise ve üniversite okuma oranının yüksekliği dikkat çekmektedir. Ayrıca kız öğrencilerin erkeklerden daha çok İmam-Hatip Lisesi ve İslami İlimler Fakültesini öncelikle tercih ettikleri görülmektedir.

Öğrenciler İslami İlimler Fakültesine gelmeden önce Din Sosyolojisi dersinden ve Din Sosyolojisinin konusundan; İmam-Hatip Lisesi mezunlarının %45 oranında, Lise mezunlarının da %55 oranında haberdar oldukları belirlenmiştir. Yine fakülteye gelmeden önce %83'lük bir oranla Din Sosyolojisi dersinin dini inanca zarar veren faydasız bir bilim olduğunu düşünmediklerini belirtmişlerdir.

Din Sosyolojisi dersine karşı öğrencilerin düşünce ve tutumlarıyla ilgili sorularda öğrenciler; Din Sosyolojisi dersinin dini kavramaya katkısının olduğunu (%79), İslami ilimlere karşıt bir bilim olmadığını (%87), Din Sosyolojisi dersinin konu ve içeriği açısından sıkıcı (%64) olmadığını, dersin konularını anlamakta zorluk çekmediklerini (%72), dersin kolay, anlaşılır ve sevilen bir ders olduğunu (%48), konuları ve içeriği açısından zevkli bulduklarını (%60) belirtmişlerdir.

Din Sosyolojisi dersi kazanımlarıyla ilgili sorulara öğrenciler; dersin olumsuz etkisi sebebiyle temel İslam bilimlerinden öğrenebilecekleri sağlam ve sistematik bilgilere sahip olmadıkları gibi bir düşünce taşımadıklarını (%87), bu derste öğrendiklerinin diğer dersleri kavramaya katkı sağladığını (%72), dersin dini daha iyi kavramayı sağlayan bir etkinlik olduğunu (%67), din ve toplum ilişkilerini kavramaya yardımcı olduğu için dersi sevdiklerini (%77), dersin fikren zenginleştirdiğini ve dini inancı geliştirdiğini (%62), dersin kazandırdığı dine sosyolojik bakış sayesinde daha tutarlı ve sistematik bilgiye sahip olduklarını (%70), dersin kazandırdığı sosyolojik bakış açısı sayesinde günlük hayatta karşılaştıkları dini olayları yorumlayabildiklerini (%82) belirtmişlerdir.

Araştırmanın hipotezlerinde sürdürdüğümüz; İslami İlimler Fakültesine gelen öğrencilerin Din Sosyoloji dersinin konusu ve içeriğinden haberdar olmadıkları hipotezi, araştırma verilerinde Fakülteye gelen öğrencilerin neredeyse yarıya yakınının Din Sosyolojisinden ve bu dersin içeriğinden ve konusundan haberdar oldukları anlaşılmıştır. Fakülteye gelmeden önce ortaöğretimde Felsefe ve Sosyoloji dersi almamış olan öğrencilerin çoğunlukta olduğu Fakültelerde öğrencilerin Sosyoloji bilimini anlamaları ve Din Sosyolojisine intibakları için bir dönem Sosyolojiye Giriş dersi okumaları ve bu derste öğrencilerin Din Sosyolojisine hazırlanmaları gerekmektedir. Ortaöğretimde felsefe ve

sosyoloji dersi almış olan öğrenciler, Sosyolojiye Giriş dersine çabuk intibak ettikleri gibi Din Sosyolojisi dersine de daha kolay intibak etmektedirler. Öğrenciler Din Sosyolojisi dersini faydalı ve gerekli bir ders olarak benimsedikleri halde, dersin Batı kaynaklı terminolojisine karşı mesafeli durmakta; daha yerli bir Din Sosyolojisi beklentisini hissettirmektedirler.

KAYNAKÇA

Furseth, Inger- Repstad, Pal (2011). *Din Sosyolojisine Giriş: Klasik ve Çağdaş Kuramlar*, Çev. İ. Çapçioğlu; H. Aydınalp. Ankara: Birleşik Yayınevi.

Günay, Ünver (2006-2009). "Türkiye’de Din Sosyolojisi: Teorik ve Metodolojik Meseleler". *Toplum Bilimleri Dergisi*. (1-3). ss. 7-46.

Kurt, Adile Aşkın (Editör, 2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Okumuş, Ejder (2007). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(13), ss. 59-94.

Öztürk, Mustafa (2015). İlahiyatın Adı ve Amaçları. *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümleri*. İstanbul: Ensar Neşriyat. ss. 29-59.

Safa, Mustafa (2013). Kafkasya’dan Ağrı’ya Göçen Karapapakların Yaşadığı Yazılı Köyünün Toplumsal Yapısı. *Kafkasya Üniversiteler Birliği Uluslararası Ağrı Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı*, ss. 373-382.

Safa, Mustafa (2016). Kalender Köyü Monografisi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, E-Kitap. ss. 625-640.

Safa, Mustafa (2017). Kuruluşunun 6. Yılında Ağrı İslami İlimler Fakültesi, *Ağrı İslami İlimler Dergisi (AGİİD)*, 1(1), ss. 173-185.

Sanay, Eyüp (2014). *Sosyoloji*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Taşkıran, Ayşe (2013). İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe Ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri Ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği). *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* (22). ss. 238-266.

Toktaş, Fatih vd. (2016). Felsefeli İlahiyat, Felsefesiz İslami İlimler: Türkiye Geneli Öğrenci Anketi, *DEÜİFD* (18). ss. 143-181.

Online Kaynaklar

<https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans> E. T. 30.11.2019

<https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasıilasma/bologna/temel-bilgiler/bologna-sureci-nedir> E. T. 25.11.2019

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> E. T. 06.12.2019